

ІНСТИТУАЛІЗАЦІЯ ДЕМОКРАТИЗМУ ЯК ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЦІННОСТІ ТА ІНСТРУМЕНТУ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ

Олексій Штена,

старший викладач кафедри філософії

Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Реальне утвердження окремих європейських цінностей здатне об'єднати вітчизняний соціум, що є надзвичайно актуальним на даному етапі його буття. Зокрема, матриці солідарності в Україні, згідно з дослідженнями соціального психолога О. Донченко, формуються навколо таких критеріїв, як розумне поєднання колективізму та егоїзму, наявність морального духу та віри в свої сили, працелюбність та господарність, толерантність, справедливість у сфері розподілу валового прибутку, обов'язковий мінімальний рівень державного захисту громадян, професійність та моральність управлінців, наявність умов для реального коректування недоліків соціального життєустрою (насамперед таких, як відсутність правового захисту громадян, руйнування українськими багаттями природних зон, зникнення можливості ефективного медичного обслуговування та освіти та ін.) [1, с. 304-305].

У даному дослідженні під європейськими цінностями ми будемо розуміти соціально значимі в європейському цивілізаційному та соціокультурному просторі уявлення про нематеріальні суспільні блага, основною метою інституалізації яких є становлення громадянського суспільства та правової держави. Критерієм відбору таких цінностей вважаємо їх потенційний конструктивний вплив на трансформацію національної політико-правової ментальності та вітчизняні державотворчі процеси. Виходячи з цього, вважаємо, що значимими в державотворчому контексті етносу постматеріалістичними європейськими цінностями є демократія, верховенство права, права людини, повага до себе та інших (гідність і толерантність), плюралізм, можливість самореалізації, цінності миру тощо.

При цьому, ми виходимо з того, що правова ментальність – це сукупність стійких структур глибинного рівня колективної та індивідуальної свідомості й підсвідомості, які формують устремління, нахили, орієнтири, поведінкові автоматизми людей у сфері праворозуміння та юридично значимої діяльності, загально визнані етико-моральні та правові цінності конкретного етносу, суспільну юридичну психологію в її повсякденному діяльнісному прояві. Процес творення політико-правової ментальності українського етносу під впливом подій, явищ, процесів його суспільно-історичного розвитку, а також факторів географічного розташування та особливостей навколишнього природного середовища, що надзвичайно болісно сприймаються соціальною спільнотою і, як наслідок, зумовлюють трансформації в змісті її настанов, визначимо як ментальний стресогенез.

Деструктивні поведінкові настанови, зумовлені стресогенезом, потребують коригування з допомогою впровадження суспільної правової ідеології та ефективної системи політико-правового виховання молоді. Ефективним «на-

повненням» такої ідеології стануть і вже згадані нами європейські цінності. Однією з таких цінностей є демократизм.

Демократизм віддавна був притаманним для пращурів українців. У вітчизняній історії відомі такі інститути «народної демократії», як віче, козацьке коло чи чорна рада, майдан тощо.. Необхідно наголосити, що демократичну форму політичного режиму української держави закріплено і в статті 1 її Конституції [2].

Однак, варто взяти до уваги і ту обставину, що тривале перебування українських земель у складі Російської імперії та СРСР значною мірою деформувало природний демократизм українців. Такі чинники стресогенезу, як масові репресії, голодомори та побудова «диктатури пролетаріату» радянської доби поглибили громадянську пасивність та абсентеїзм наших громадян, а також в поєднанні з комуністичною ідеологією прищепили деяким індивідам та соціальним групам, особливо представникам старшого покоління та мешканцям Сходу країни, уявлення про демократію як явище надзвичайно шкідливе для державотворчого процесу. З іншого боку, на специфіку процесу демократизації українського соціуму надзвичайно потужно впливає ментально-правовий стереотип анархізму. Оскільки анархічна ідеологія відкидає існування будь-якої влади, зокрема і влади народу (демократії), то прояви цього поведінкового автоматизму відіграють досить контрпродуктивну роль у процесі розбудови демократичних інституцій.

Крім того, розкриваючи суть демократії як соціально-філософського феномена, вітчизняний філософ Ю. Мелков приходить до слушного висновку, що здійснення філософської рефлексії стосовно феномена демократії дає можливість зобразити її як ідеальний образ буття суспільства, що ґрунтується на модерновій концепції раціональності, яка виходить із проекту Просвітництва: кожна людина у справі керування власним суспільством має спиратися лише на свій розум, не схилиючись до забобон і не відчужуючи це своє право на користь іншої людини [3, с. 72]. Таке цілком справедливе трактування демократії примушує нас звернути увагу на ще одну перепону для її утвердження у вітчизняному соціумі. Цією перепорою є ірраціональність та кордоцентризм українського етносу, що певною мірою позбавляє процес утвердження даного ідеалу на вітчизняних теренах «інтелектуального підґрунтя».

Попри це, інституціоналізація в Україні демократії як європейської політико-правової цінності має надзвичайно вагоме значення в контексті державотворчої діяльності нації. Демократична ідея здатна виступити каталізатором процесу подолання таких контрпродуктивних поведінкових шаблонів українців як громадянська пасивність, абсентеїзм, анархізм, етатизм, «втечу від свободи» тощо.

Список використаних джерел:

1. Донченко Е.А. Фрактальная психология: Доглубинные основания индивидуальной и социетальной жизни. Київ: Знання, 2005. 324 с.
2. Конституція України від 27.06.1996. URL: <http://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii> (дата звернення 20.04.2023 р.).

3. Мєлков Ю.О. Філософія демократії: ідеальний вимір і динаміка розвитку. *Наукові праці МАУП*. 2017. № 52. С. 64-74.

МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЖИТТЯ З ОГЛЯДОМ НА ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД З НОВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Іван Зекунов,

*здобувач третього рівня вищої освіти
спеціальності 032 «Історія та археологія»,
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»*

Науковий керівник: Дмитро Журило,
*кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри
українознавства, культурології та історії науки
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»*

На жаль, загарбники, які сьогодні зазіхають на землі та народ України, не є єдиними та оригінальними. За минулі тисячоріччя яких лише іноземців не бачили мальовничі степи рідної України: скіфів та половців, гунів та греків, італійців та кримських татар, англійців та румунів. А про німців, французів, турок та інших монголів і згадувати нема чого. Родючі чорноземи, рясні луки, річки, повні риби, дичина, корисні копалини, ліси з щоглової деревини, лікувальні джерела, найчарівніші в світі жінки та роботящі чоловіки – все це притягувало сюди войовничих пройдисвітів. Але, кожного разу наша країна підіймалася і відновлювалася. Немає сумніву, буде це й цього разу. Козачому роду переводу немає. Але, треба враховувати й історичний досвід наших пращурів.

Якщо звернутися до подій Другої світової війни, можна визначити деякі особливості політики німецьких окупантів на території України. Як відомо, німці відновили в 1941 р. Харківський Політехнічний інститут, до якого було включено інститути: Механіко-машинобудівний, Електротехнічний, Хіміко-технологічний, Інженерно-будівельний, Інженерів комунального господарства, частково – Текстильний та Автошляховий. Німці вимагали запустити наукові інститути, насамперед, Інститут Металів та Вугільний [1, с. 3]. Але робота йшла з скрипом. По-перше, спеціалісти, які були у місті, не особо бажали передавати свої знання німцям. Вони не виступали проти, але й допомагати не поспішали. З другого боку, як Міська управа та Наукова управа постійно змінювалася. Постійні реорганізації, структурні перебудови, розмежування функцій відділів і обов'язків виконавців, створення нових і ліквідація інших підрозділів, спроби скоротити численні штати (і пайки), звільнення другорядних службовців - ось найхарактерніші риси життя Харківської наукової управи. Як кажуть, вектору не було: весь пар пішов у свисток.

Новостворений німцями ХПІ існував в складі 4 факультетів: хімічного (9 професорів, 7 доцентів, 11 асистентів), механічного (13 професорів, 39 доцентів, 16 асистентів), електротехнічного (1 професор, 7 доцентів, 4 асистента), бу-